

(इंग्रजी टंकलिखित न्यायनिर्णयाचा मराठी अनुवाद)

मुंबई उच्च न्यायालयाच्या न्यायमंडळात

दिवाणी अपीलीय अधिकारक्षेत्र

रिट याचिका क्रमांक. २६३१/२०२१

रितिका प्रशांत जसानी

.....याचिकाकर्ता

विरुद्ध

अंजना निरंजन जसानी आणि इतर

.....उत्तरवादी

याचिकाकर्त्यासाठी विधिज्ञ - श्री. किशोर मारू.

श्री. अनोशक डावर अ/व. कु. कौसर बनातवाला,

उत्तरवादी क्र.१ साठी - कु. न्यूटी ठक्कर आणि सुश्री. तनिष्का देसाई द्वारे निर्देशित श्री.
तुषार गोराडिया.

उत्तरवादी व्यक्तिशः कु.अंजना एन. जसानी.

याचिकाकर्ता व्यक्तिशः कु. रितिका जसानी.

न्यायवृंद: न्यायमूर्ती - उज्जल भुयान आणि

न्यायमूर्ती - माधव जे. जामदार.

राखीव ठेवले: १५ जुलै २०२१

अधिघोषित केलेले: १३ ऑगस्ट २०२१

न्यायनिर्णय आणि आदेश: (द्वारा - न्यायमूर्ती - उज्जल भुयान)

श्री. किशोर मारु, याचिकाकर्त्यासाठी विद्वान वकील आणि श्री. अनोशक डावर, उत्तरवादी क्र.१ साठी विद्वान वकील यांचे ऐकले.

२. याचिकाकर्ता आणि उत्तरवादी क्र .१ दोघेही सुनावणीदरम्यान वैयक्तिकरित्या उपस्थित होते.

३. या रिट याचिकेत उप जिल्हाधिकारी, मुंबई शहर यांनी पालक आणि वरिष्ठ नागरिकांच्या देखभाली आणि कल्याणासाठीच्या न्यायाधिकरणाच्या अध्यक्ष म्हणून पारित केलेल्या १५.१२.२०२० च्या आदेशाच्या वैधता आणि कायदेशीरतेविरुद्ध आव्हान आहे. पालक आणि वरिष्ठ नागरिकांच्या देखभाली आणि कल्याणासाठीच्या न्यायाधिकरणाच्या अध्यक्ष म्हणून.

४. उत्तरवादी क्र.१ याचिकाकर्त्याची सासू आहे. याचिकाकर्ता तिच्या पती श्री. प्रशांत निरंजन जसानी आणि अल्पवयीन मुलगी समैरा यांच्यासह फ्लॅट क्र.८१ए, अँक्रोपोलिस, ३ लिटल गिब्स रोड, मलबार हिल, मुंबई (यापुढे "फ्लॅट" म्हणून उल्लेखित) मध्ये उत्तरवादी क्र.१ सोबत राहतात. सदर फ्लॅट मूळतः श्री. आनंदलाल जसानी यांचा होता, ज्यांनी त्यांच्या जीवनकाळात सदर फ्लॅटबाबत नामनिर्देशन केले ज्यात याचिकाकर्त्याच्या पती श्री. प्रशांत निरंजन जसानी यांना फ्लॅटच्या वीस टक्के हिस्सा देण्यात आला.

५. श्री. आनंदलाल जसानी यांचा २००७ मध्ये मृत्यू झाला त्यानंतर त्यांचा मुलगा श्री. निरंजन आनंदलाल जसानी, श्रीमती अंजना निरंजन जसानी आणि श्री. प्रशांत निरंजन जसानी यांच्यासह मृत श्री. आनंदलाल जसानी यांच्या इतर वारसांना सदर फ्लॅटमध्ये समान हक्क आणि हिस्सा मिळाला.

६. श्री. निरंजन आनंदलाल जसानी हे याचिकाकर्त्याचे सासरे आहेत म्हणजेच श्री. प्रशांत जसानी यांचे वडील आणि अंजना निरंजन जसानी म्हणजेच उत्तरवादी क्र.१ यांचे पती.

७. श्री. प्रशांत जसानी सोबत विवाह झाल्यापासून, याचिकाकर्ता सदर फ्लॅटमध्ये उत्तरवादी क्र.१ आणि दिवंगत निरंजन आनंदलाल जसानी यांच्यासोबत त्यांच्या मृत्यूपर्यंत राहत आहे. श्री. निरंजन आनंदलाल जसानी मुंबईत ११.०४.२०१६ रोजी वारसाहीन मृत्यू पावले. त्यामुळे, याचिकाकर्ता सदर फ्लॅटला तिचा वैवाहिक घर आणि सामायिक घराणा म्हणून दावा करते. याचिकाकर्ता, तिचा पती, मुलगी आणि उत्तरवादी क्र.१ सदर फ्लॅटमध्ये राहतात.

८. असे सांगितले आहे की याचिकाकर्ता आणि उत्तरवादी क्र .१ मुख्यतः खालील स्त्रोतांमधून उत्पन्न कमावतात:-

१. आरून चेंबर, तारदेव येथील कार्यालयीन जागेतून भाडे रु.३५,०००/- प्रति महिना;
२. शेअर्सवर जमा झालेल्या व्याजातून जे रु.३०,०००/- प्रति महिना असते;
३. उत्तरवादी क्र.१ मर्यादित प्रमाणात केटरिंग व्यवसाय करतात ज्यातून रु.१०,०००/- ते रु.१५,०००/- प्रति महिना कमावतात.

८.१. याचिकाकर्त्याने सांगितले आहे की तिचा पती प्रशांत निरंजन जसानी मानसिक आजार आणि नैराश्याने पीडित आहे ज्यामुळे त्याला नियमित उपचार आणि सल्ला आवश्यक आहे. तो कुटुंबाच्या कमाईत योगदान देण्याच्या स्थितीत नाही.

८.२. याचिकाकर्त्याचा आरोप आहे की उत्तरवादी क्र.१ सदर फ्लॅट विकून विक्रीची रक्कम स्वतःकडे ठेवून वैभवशाली जीवनशैली जगू इच्छितात. याचिकाकर्ता आणि तिचा पती फ्लॅट विक्रीला विरोध करतात. याचिकाकर्ता सांगते की सदर फ्लॅट उत्तरवादी क्र.१ ची स्व-उपार्जित मालमत्ता नाही; उलट ती याचिकाकर्त्याच्या पतीच्या कुटुंबाची वंशपरंपरागत मालमत्ता आहे ज्यात याचिकाकर्त्याच्या पती, याचिकाकर्ता आणि त्यांच्या अल्पवयीन मुलीला समान हक्क, शीर्षक आणि हित आहे.

८.३. उत्तरवादी क्र.१ याचिकाकर्ता, तिचा पती आणि अल्पवयीन मुलीला फ्लॅटमधून बेदखल करण्याच्या उद्देशाने २६.०४.२०१९ रोजी पालक आणि वरिष्ठ नागरिकांच्या देखभाली आणि कल्याणासाठीच्या न्यायाधिकरणासमोर (यापुढे "न्यायाधिकरण" म्हणून) तक्रार दाखल केली ज्यात याचिकाकर्ता आणि तिच्या पतीला फ्लॅटमधून बेदखल करण्याची आणि तिला एकटे राहू देण्याची मागणी केली. (संक्षिप्त "न्यायाधिकरण" यापुढे) याचिकाकर्ता आणि तिचा पती प्रशांत जसानी यांना फ्लॅटमधून बेदखल करण्याची जेणेकरून तिला एकटे फ्लॅटमध्ये राहता येईल.

८.४. याचिकाकर्त्याने ०८.१२.२०२० रोजी तिचा विरोध दाखल केला. तिने उत्तरवादी क्र.१ कडून तिच्यावर आणि तिच्या पतीवर लावलेले सर्व आरोप नाकारले. तिच्यानुसार, उत्तरवादी क्र.१ जीवनातून उच्च अपेक्षा ठेवते आणि ती नेहमी वैभव प्रिय आहे. तिच्या मित्र मंडळी खूप श्रीमंत आहेत आणि तिच्या मुली देखील अत्यंत श्रीमंत आहेत. उत्तरवादी क्र.१ याचिकाकर्ता आणि तिच्या पतीला कमी उत्पन्न असल्यामुळे आणि त्यांच्या स्तराला नसल्यामुळे कमी लेखते. सासऱ्याच्या मृत्यूनंतर, उत्तरवादी क्र.१ तिच्या वैभवशाली जीवनशैली टिकवण्यासाठी फ्लॅट विकू इच्छिते ज्याला याचिकाकर्ता आणि तिचा पती सहमत नाहीत. त्यामुळे उत्तरवादी क्र.१ नाराज झाली ज्यामुळे तिने दोन वर्षांपूर्वी स्वतःहून फ्लॅट सोडले पण दोन खोल्या कुलुपबंद ठेवल्या. याचिकाकर्त्याने सांगितले की आजारामुळे तिचा पती जड औषधे घेतो ज्यामुळे तो बराच वेळ झोपलेला असतो. उत्तरवादी क्र.१ ने तिच्या मुलाच्या (याचिकाकर्त्याच्या पतीच्या) आरोग्याच्या अस्वास्थ्यतेवेळीही याचिकाकर्त्याला मुलीच्या संगोपनात कधीच मदत केली नाही. याचिकाकर्त्याने ठामपणे सांगितले की तिच्या पतीच्या आजोबा आनंदलाल जसानी यांनी तिच्या पतीला फ्लॅटचा वीस टक्के हिस्सा नामनिर्देशित केला आहे. तिने सासऱ्याने उत्तरवादी क्र.१ साठी कोणत्याही वसीयतनाम्याची अमलबजावणी नाकारली. सासू म्हणून तिला सामायिक घराण्यात सन्मानाने राहण्याचा सर्व हक्क आहे, याचिकाकर्त्याने उत्तरवादी क्र.१ ला कोणत्याही दुर्व्यवहाराची, यातना इ. नाकारली. तिने असेही सांगितले

की तिचे कुटुंब म्हणजे ती, तिचा पती आणि मुलगी यांना इतर कोणतेही निवासस्थान नाही आणि फ्लॅट हे त्यांचे एकमेव आश्रय आहे.

९. न्यायाधिकरणाने १५.१२.२०२० च्या आदेशाने उत्तरवादी क्र.१ ची तक्रार मंजूर केली आणि याचिकाकर्ता आणि तिच्या पतीला सदर आदेश प्राप्त झाल्यापासून ६० दिवसांत फ्लॅट रिकामा करून आणि ताबा हस्तांतरित करण्याचे आदेश दिले ज्यात अपयश आल्यास ते बळाचा वापर करून फ्लॅटमधून बेदखल केले जातील. न्यायाधिकरणाने स्पष्ट केले की सदर आदेश उत्तरवादी क्र.१ ला फ्लॅटचा ताबा घेणे आणि शांतपणे आणि आनंदाने राहणे यासाठी मर्यादित आहे; सदर आदेश उत्तरवादी क्र.१ ला विक्री किंवा हस्तांतरित करण्यास अनुमती देत नाही.

१०. असमाधानी होऊन, सध्याची रिट याचिका वरील उल्लेखित साहाय्यासाठी दाखल करण्यात आली.

११. या न्यायालयाने १५.०४.२०२१ च्या आदेशाने १५.१२.२०२० च्या आदेशानुसार याचिकाकर्त्याविरुद्ध कोणतेही जबरदस्तीचे पाऊल उचलले जाऊ नये असा अंतरिम आदेश दिला.

१२. याचिकाकर्त्यासाठी विद्वान वकीलाने पालक आणि वरिष्ठ नागरिकांच्या देखभाली आणि कल्याण कायद्याच्या, २००७ (यापुढे "२००७ कायदा" म्हणून) कलम ४ चा उल्लेख केला आणि सांगितले की सदर तरतुदी अंतर्गत न्यायाधिकरण फक्त वरिष्ठ नागरिकासह पालकाला देखभाल प्रदान करू शकतो. त्याच्या वरील दाव्याच्या समर्थनासाठी त्याने २००७ कायद्याच्या कलम ९ चा उल्लेख केला जो देखभालीसाठी आदेश आणि कलम २ (बी) मध्ये प्रदान केलेली "देखभाल" शब्दाची व्याख्या सांगतो. देखभालीच्या देयकासाठी आदेश न देता, न्यायाधिकरण याचिकाकर्ता आणि तिच्या पतीला फ्लॅट रिकामा करण्याचे आदेश देऊ शकत नाही. कलम ४ मुलगा आणि सून यांच्या बेदखलीसाठी आदेश प्रदान करत नाही.

१२.१. त्याचा दुसरा दावा आहे की आव्हानित आदेश हा बोलका नसलेला आदेश आहे. न्यायाधिकरणाने प्रतिस्पर्धी दावे नोंदवले आणि त्यानंतर प्रतिस्पर्धी दाव्यांवर आधारित काही निरीक्षणे काढली. तथापि, कोणत्याही योग्य विचारविमर्शाशिवाय न्यायाधिकरणाने अचानक रिकामा/बेदखल करण्याचा आदेश पारित केला.

१२.२. याचिकाकर्त्यासाठी विद्वान वकील सांगतो की विवादित फ्लॅट हा वंशपरंपरागत मालमत्ता आहे ज्यात याचिकाकर्त्याच्या पती आणि उत्तरवादी क्र.१ दोघांना हक्क आणि हकदारता आहे. त्यामुळे न्यायाधिकरण मुलगा आणि सून (याचिकाकर्ता) ला वंशपरंपरागत मालमत्तेतून सारांश बेदखल करण्याचा आदेश देऊ शकत नाही.

१२.३. याचिकाकर्त्यासाठी विद्वान वकीलाचा आणखी एक दावा आहे की तिने न्यायाधिकाऱ्यासमोर विशेषतः दावा केला की विवादित फ्लॅट हा "सामायिक घराणा" आहे ज्याचा अर्थ महिलांना घरगुती हिंसाचारापासून संरक्षण कायद्याच्या, २००५ (यापुढे "२००५ कायदा" म्हणून) कलम २ (एस) अंतर्गत आहे. हे पैलू न्यायाधिकरणाने विचारात घेतले नाही.

१२.४. त्यामुळे तो सांगतो की १५.१२.२०२० चा आव्हानित आदेश कायद्यात आणि तथ्यांवर पूर्णपणे अस्थिर आहे आणि त्यामुळे रद्द करण्यायोग्य आहे.

१३. उलट, उत्तरवादी क्र.१ साठी विद्वान वकील सांगतो की उत्तरवादी क्र.१ वरिष्ठ नागरिक आणि पालक आहे. ती स्वतःला देखभाल करण्यात अक्षम आहे पण याचिकाकर्ता आणि तिच्या पतीच्या हातून धमकी आणि त्रास सहन करते. याचिकाकर्त्याने तिच्या क्रेडिटिंग व्यवसायात थेट हस्तक्षेप केला ज्यामुळे ती स्वतःला देखभाल करण्यात अक्षम आहे. तो सांगतो की २००७ कायद्याचे संपूर्ण वाचन करून स्पष्ट आहे की त्याखाली गठित न्यायाधिकरणाला मुलगा किंवा नातेवाईक; या प्रकरणात मुलगा आणि सून यांना जागा रिकामी करण्याचा आदेश देण्याचा क्षेत्राधिकार आहे जरी उत्सुकतेने मुलाने न्यायाधिकरणाच्या आव्हानित आदेशाला आव्हान दिले नाही. त्याने

त्याच्या दाव्याच्या समर्थनासाठी या न्यायालयाच्या एकल पीठाच्या निर्णयावर अवलंबून राहिले आहे दत्तात्रय शिवाजी माने विरुद्ध लिलाबाई शिवाजी माने, रिट याचिका क्र.१०६११/२०१८ ज्याचा निर्णय २६.०६.२०१८ रोजी झाला, न्यायाधिकरणाला २००७ कायद्याच्या तरतुदी अंतर्गत बेदखल आदेश देण्याचा अधिकार आहे. २००७ कायद्याखाली गठित न्यायाधिकरणाला मुलगा किंवा नातेवाईक; या प्रकरणात मुलगा आणि सून यांना जागा रिकामी करण्याचा आदेश देण्याचा क्षेत्राधिकार आहे.

१४. त्याच्या उत्तर दाव्यात, याचिकाकर्त्यासाठी विद्वान वकील सांगतो की या प्रकरणातील विवाद सून आणि सासू यांच्यात आहे. सासू २००७ कायद्याच्या आधारावर सूनला फ्लॅटमधून बेदखल करण्याची मागणी करत आहे, तर सून २००५ कायद्याच्या आधारावर सामायिक घराण्यात राहण्याचा हक्क लागू करण्याची मागणी करत आहे. दोन्ही कायद्यांच्या तरतुदींचे समन्वय आणि सुसंगत वाचन आवश्यक आहे. या संदर्भात त्याने सुप्रीम कोर्टाच्या अलीकडील निर्णयावर अवलंबून राहिले आहे श्रीमती एस. वनिता विरुद्ध उप आयुक्त, बंगळूरु शहरी जिल्हा, दिवाणी अपील क्र. ३८२२/२०२० ज्याचा निर्णय १५.१२.२०२० रोजी झाला, ज्याचा अहवाल एआयआर २०२१ एससी १७७ मध्ये आहे.

१५. पक्षकारांच्या विद्वान वकीलांच्या दाव्यांना न्यायालयाने योग्य विचार दिला आहे.

१६. सुरुवातीला आम्ही १५.१२.२०२० च्या आव्हानित आदेशाकडे लक्ष देऊ. सदर आदेशात न्यायाधिकरणाने उत्तरवादी क्र.१ (तक्रारदार) च्या तक्रारीचा सारांश खालीलप्रमाणे केला आहे:-

१. उत्तरवादी क्र.१ वरिष्ठ नागरिक असून गेल्या ४५ वर्षांपासून फ्लॅटमध्ये राहते;

२. उत्तरवादी क्र.१ याचिकाकर्त्याची सासू आणि प्रशांत निरंजन जसानी यांची आई आहे;

३. दोन्ही उत्तरवादी म्हणजे मुलगा आणि बायको (याचिकाकर्ता) उत्तरवादी क्र.१ ला घाबरवतात आणि यातना देतात. दोघांनी तिला फ्लॅट सोडण्यास भाग पाडले त्यानंतर तिला तिच्या मुलींसोबत राहावे लागले;

४. याचिकाकर्ता आणि तिचा पती फ्लॅटमध्ये राहतात;

५. उत्तरवादी क्र.१ च्या पतीचा ११.०४.२०१६ रोजी मृत्यू झाला आणि ती आता विधवा आहे;

६. तिच्या पतीच्या मृत्यूनंतर, उत्तरवादी क्र.१ ला तिच्या मुला आणि सुनाकडून अधिक दुर्व्यवहार सहन करावा लागला;

७. उत्तरवादी क्र.१ तिच्या दैनंदिन खर्चासाठी मदतनीसांची मदत घेते. मुलगा आणि सून तिला आधार देत नाहीत;

८. उत्तरवादी क्र.१ च्या पतीने त्याच्या मालमत्तेची वसीयत उत्तरवादी क्र.१ च्या बाजूने केली. सदर वसीयत नंतर प्रमाणित झाली ज्यानुसार फ्लॅटच्या मालकी हक्क उत्तरवादी क्र.१ च्या नावे नोंदवले गेले. संबंधित सोसायटीच्या रजिस्टरमध्ये देखील उत्तरवादी क्र.१ ला फ्लॅटचा मालक म्हणून दाखवले आहे;

९. उत्तरवादी क्र.१ चा मुलगा मद्यपी आहे. तो तिच्याशी नेहमी वाद घालतो आणि वारंवार तिचा अपमान करतो. दोन्ही मुलगा आणि सून उत्तरवादी क्र.१ ला धमकी देतात की ती त्यांना रु.५ कोटी देईपर्यंत ते तिला यातना देत राहतील आणि पोलिसात तक्रार देखील दाखल करतील. ते तिच्या कामात हस्तक्षेप करतात, ज्यामुळे तिला फ्लॅटमधून व्यवसाय करणे कठीण होते;

१०. तथापि, उत्तरवादी क्र.१ ने कबूल केले की तिचा मुलगा आणि सून १६.११.२००७ रोजी विवाहित झाले त्यानंतर ते फ्लॅटमध्ये राहू लागले. त्यांना समैरा नावाची अल्पवयीन मुलगी आहे;

११. तिच्या मुला आणि सुनाकडून दिल्या जाणाऱ्या दुर्व्यवहारामुळे, उत्तरवादी क्र.१ ला उच्च रक्तदाब आणि मधुमेहासारखे अनेक आजार झाले आहेत. ती आता तिच्या तीन मुलींवर अवलंबून आहे, म्हणजे अमृता भार्गव, रशिता गुप्ता आणि शालिनी चोक्सी.

१६.१. दुसरीकडे, न्यायाधिकरणाने याचिकाकर्ता आणि तिच्या पतीच्या विरोधाचा सारांश खालीलप्रमाणे केला आहे:-

१. उत्तरवादी क्र.१ ला तिची सून (याचिकाकर्ता) आवडत नाही आणि हे तिच्या याचिकाकर्ता आणि तिच्या पतीविरुद्धच्या वृत्तीत प्रतिबिंबित होते;

२. विवाहापासून, याचिकाकर्ता सदर फ्लॅटमध्ये तिच्या वैवाहिक घर म्हणून राहते ज्यात तिची अल्पवयीन मुलगी देखील राहते. ते सर्व शांत जीवन जगत आहेत;

३. उत्तरवादी क्र.१ ला मोठ्या अपेक्षा आहेत. तिच्या मुली श्रीमंत आहेत, तसेच तिचे मित्र. त्यामुळे ती श्रीमंत व्यक्ती म्हणून जगू इच्छिते. याचिकाकर्त्याचा पती श्रीमंत नाही. त्यामुळे उत्तरवादी क्र.१ त्याला तिच्या मुली आणि श्रीमंत मित्रांप्रमाणे समान वागणूक देत नाही;

४. उत्तरवादी क्र.१ घरून क्रेटरिंग व्यवसाय करते ज्यातून ती रु.१०,०००.०० ते १५,०००.०० प्रति महिना कमावते. याचिकाकर्त्याच्या सासऱ्याच्या मृत्यूनंतर, उत्तरवादी क्र.१ कार्यालय विकण्याची योजना आखत आहे. आणि फ्लॅट. तथापि, तिने तिच्या मुलाला म्हणजे याचिकाकर्त्याच्या पतीला कोणतीही मदत दिली नाही;

५. उत्तरवादी क्र.१ इच्छिते की याचिकाकर्ता आणि तिचा पती फ्लॅट विकण्याची परवानगी द्यावी. तथापि, फ्लॅट पतीच्या आजोबांच्या नावे होता. काही हिस्सा आजोबांनी याचिकाकर्त्याच्या पतीला दिला;

६. याचिकाकर्त्याने उत्तरवादी क्र.१ च्या पतीने कोणत्याही वसीयतनाम्याची अमलबजावणी नाकारली;

७. फ्लॅट उत्तरवादी क्र.१ आणि याचिकाकर्त्याच्या पतीच्या नावे संयुक्तपणे नोंदवले आहे जरी उत्तरवादी क्र.१ हाउसिंग सोसायटीला सदर फ्लॅट फक्त तिच्या नावे नोंदवण्यासाठी दबाव टाकत आहे;

८. याचिकाकर्त्याने दावा केला की तिला फ्लॅटमध्ये राहण्याचा हक्क आहे. आजोबांनी याचिकाकर्त्याच्या पतीला फ्लॅटमध्ये वीस टक्के हिस्सा दिला;

९. उत्तरवादी क्र.१ तिच्या मुलींशी राहते कारण त्या श्रीमंत आहेत;

१०. याचिकाकर्त्याने आरोप नाकारला की ती आणि तिचा पती उत्तरवादी क्र.१ ला दुर्व्यवहार करतात आणि उत्तरवादी क्र.१ ला तिच्या फ्लॅटमधून बाहेर काढले.

१६.२. प्रतिस्पर्धी दाव्यांच्या आधारावर, न्यायाधिकरणाने खालील वैशिष्ट्ये काढली:-

१. उत्तरवादी क्र.१ वरिष्ठ नागरिक आहे आणि याचिकाकर्ता उत्तरवादी क्र.१ ची सून आहे;

२. उत्तरवादी क्र.१ ला चार वारस आहेत म्हणजे श्री. प्रशांत जसानी (तिचा मुलगा आणि याचिकाकर्त्याचा पती), श्रीमती अमृता भार्गव, श्रीमती रिशिता गुप्ता आणि श्रीमती शालिनी चोक्सी (मुली);

३. उत्तरवादी क्र.१ च्या पतीचा ११.०४.२०१६ रोजी मृत्यू झाला आणि ती विधवा आहे;

४. उत्तरवादी क्र.१ नुसार तिच्या आणि तिच्या सुन म्हणजे याचिकाकर्ता यांच्यात वारंवार वाद होतात जे तिच्यासाठी मानसिक आघात आहे. त्यामुळे ती तिच्या मुलींसोबत राहण्यासाठी जाते;

५. रेकॉर्डवरील दस्तऐवज दाखवतात की फ्लॅट श्रीमती अंजना निरंजन जसानी (उत्तरवादी क्र.१) आणि तिचा मुलगा श्री. प्रशांत निरंजन जसानी यांच्या नावे आहे. नामनिर्देशन फॉर्म क्र.१४ वरून कळते की श्री. निरंजन आनंदलाल जसानी यांचा साठ टक्के हिस्सा, श्रीमती अंजना निरंजन जसानी यांचा वीस टक्के हिस्सा आणि श्री. प्रशांत निरंजन जसानी यांचा वीस टक्के हिस्सा फ्लॅटमध्ये आहे.

१६.३. विवादाच्या वैशिष्ट्यपूर्ण वैशिष्ट्ये काढल्यानंतर, न्यायाधिकरणाने खालीलप्रमाणे त्याचे निष्कर्ष नोंदवले:-

१. याचिकाकर्ता आणि तिच्या पतीने त्यांचे वर्तन सुधारावे. त्यांनी उत्तरवादी क्र.१ सोबत वाद घालू नये किंवा तिला अस्वस्थ करणारे कृत्य करू नयेत;

२. उत्तरवादी क्र.१, वरिष्ठ नागरिक, तिच्या स्वतःच्या फ्लॅटमध्ये शांत जीवन जगण्याचा हक्क आहे पण ती अस्वस्थ आहे कारण याचिकाकर्ता आणि तिचा पती तिच्याशी वाद घालतात;

३. याचिकाकर्ता आणि तिचा पती उच्चशिक्षित आणि तरुण आहेत. त्यामुळे, ते स्वतःचे जीवनमान आणि राहण्याची व्यवस्था करावी. त्यांच्याकडे आधीच एक कार्यालय/दुकान भाड्याने आहे ज्यातून ते भाड्याचे उत्पन्न कमावतात रु.३५,०००.०० प्रति महिना. ते गुंतवणुकीतून रु.३०,०००.०० प्रति महिना देखील कमावतात. त्यामुळे, याचिकाकर्ता आणि तिच्या पतीकडे योग्य उत्पन्न आहे;

४. उत्तरवादी क्र.१ ने फ्लॅट विकण्याची आणि विक्रीचे पैसे याचिकाकर्ता आणि तिच्या पतीला त्यांच्या हिस्स्याप्रमाणे वाटण्याची इच्छा व्यक्त केली ज्याला त्यांनी विरोध केला.

१६.४. रोचकपणे, न्यायाधिकरणाने ठरवले की फ्लॅट वंशपरंपरागत मालमत्ता आहे आणि उत्तरवादी क्र.१ आणि याचिकाकर्ता तिच्या पतीसोबत संयुक्त हक्क आहेत . फ्लॅटच्या विक्रीबाबत, ते न्यायाधिकरणाच्या क्षेत्राधिकाराबाहेर आहे.

१६.५. न्यायाधिकरणाने मत मांडले की २००७ कायद्याच्या कलम ४ (२) आणि ४ (३) नुसार, मुलांचा किंवा नातेवाईकांचा, जसे लागू असेल, वरिष्ठ नागरिकाची आवश्यकतेच्या प्रमाणात देखभाल करण्याची जबाबदारी आहे.

१६.६. अशा निष्कर्षाच्या आधारावर आणि २००७ कायद्याच्या कलम ४, ५, ९, १३ आणि २३ वर अवलंबून, न्यायाधिकरणाने याचिकाकर्ता आणि तिच्या पतीला फ्लॅट रिकामा करून आणि त्याचा ताबा उत्तरवादी क्र.१ ला ६० दिवसांत हस्तांतरित करण्याचे आदेश दिले जेणेकरून उत्तरवादी क्र.१ सामान्य आणि शांत जीवन जगू शकेल . न्यायाधिकरणाने पुढे आदेश दिला की याचिकाकर्ता आणि तिचा पती ६० दिवसांत फ्लॅट रिकामा करण्यात अपयशी ठरल्यास, ते बळाचा वापर करून बेदखल केले जातील. तथापि स्पष्ट केले आहे की आव्हानित आदेश उत्तरवादी क्र.१ ला फ्लॅटचा ताबा घेणे आणि शांतपणे आणि आनंदाने राहणे यासाठी मर्यादित आहे. आव्हानित आदेश विक्री किंवा हस्तांतरित करण्यासाठी नाही ज्यासाठी पक्षकार योग्य प्राधिकरणाकडे निर्णयासाठी जाऊ शकतात.

१७. १५.१२.२०२० च्या आव्हानित आदेशाच्या विविध पैलूंची नोंद घेऊन आणि तपासून घेतल्यानंतर २००७ कायद्याच्या संबंधित तरतुदींशी व्यवहार करणे योग्य ठरेल.

१७.१. २००७ कायद्याच्या अधिनियमनासाठी उद्देश आणि कारणांचा विधान खालीलप्रमाणे आहे:-

"भारतीय समाजाच्या पारंपरिक नियम आणि मूल्यांनी वृद्धांसाठी काळजी घेण्यावर जोर दिला. तथापि, संयुक्त कुटुंब व्यवस्थेच्या विघटनामुळे, मोठ्या संख्येने वृद्धांना त्यांच्या कुटुंबाने काळजी घेतली जात नाही. परिणामी, अनेक वृद्ध व्यक्ती, विशेषतः विधवा स्त्रिया आता त्यांच्या शेवटच्या वर्षे एकट्या घालवण्यास भाग पडल्या आहेत आणि भावनिक उपेक्षा आणि शारीरिक आणि आर्थिक आधाराच्या अभावाला सामोरे जात आहेत. हे स्पष्टपणे दाखवते की वृद्धत्व ही एक प्रमुख सामाजिक आव्हान बनली आहे आणि वृद्ध व्यक्तींच्या काळजी आणि संरक्षणाकडे अधिक लक्ष देण्याची आवश्यकता आहे. पालक गुन्हेगारी प्रक्रिया संहितेखाली देखभाल दावा करू शकतात, तरीही प्रक्रिया दोन्ही वेळखाऊ आणि महाग आहे. त्यामुळे, पालकांसाठी देखभाल दावा करण्यासाठी साध्या, स्वस्त आणि जलद तरतुदी असणे आवश्यक आहे.

२. विधेयक हे मालमत्ता वारस करणाऱ्या व्यक्तींवर अशा वृद्ध नातेवाईकांची देखभाल करण्याची जबाबदारी टाकण्याचे प्रस्तावित आहे आणि गरिब वृद्ध व्यक्तींना देखभालीसाठी वृद्धाश्रम उभारण्यासाठी तरतुदी करण्याचेही प्रस्तावित आहे.

विधेयक पुढे वरिष्ठ नागरिकांना चांगल्या वैद्यकीय सुविधा प्रदान करण्यासाठी आणि त्यांच्या जीवन आणि मालमत्तेच्या संरक्षणासाठी तरतुदी करण्याचे प्रस्तावित आहे.

३. विधेयक, त्यामुळे, प्रदान करण्यासाठी प्रस्तावित आहे:-

(अ) पालक आणि वरिष्ठ नागरिकांना आवश्यकतानुसार देखभालीसाठी योग्य यंत्रणा उभारणे;

(ब) वरिष्ठ नागरिकांना चांगल्या वैद्यकीय सुविधा प्रदान करणे;

(क) वृद्ध व्यक्तींच्या जीवन आणि मालमत्तेच्या संरक्षणासाठी योग्य यंत्रणेची संस्थागतता;

(ड) प्रत्येक जिल्ह्यात वृद्धाश्रम उभारणे.

४. विधेयक वरील उद्देश साध्य करण्याचा प्रयत्न करतो."

१७.२. २००७ कायद्याची प्रस्तावना दाखवते की हे पालक आणि वरिष्ठ नागरिकांच्या देखभाली आणि कल्याणासाठी अधिक प्रभावी तरतुदी प्रदान करण्यासाठी आणि राज्यघटनेने हमी आणि मान्यता दिलेल्या आणि त्याच्याशी जोडलेल्या किंवा आकस्मिक बाबींसाठी कायदा आहे.

१७.३. कलम २ मधील व्याख्यांकडे लक्ष देण्यापूर्वी, आम्ही नोंद घेऊ शकतो की कलम ३ नुसार २००७ कायद्याच्या तरतुदींना अधिमन्य प्रभाव आहे. ते सांगते की २००७ कायद्याच्या तरतुदी २००७ कायद्याखेरीज इतर कोणत्याही कायद्यात किंवा २००७ कायद्याखेरीज इतर कोणत्याही कायद्याच्या प्रभावाने असलेल्या कोणत्याही साधनात असलेल्या कोणत्याही गोष्टीशी विसंगत असूनही प्रभावी असतील.

१७.४. कलम ५ देखभालीसाठी अर्जाशी संबंधित आहे. उप-कलम (१) नुसार देखभालीसाठी अर्ज वरिष्ठ नागरिक किंवा पालक, जसे लागू असेल, करू शकतो; किंवा तो असमर्थ असल्यास, त्याने अधिकृत केलेली कोणतीही इतर व्यक्ती किंवा संघटना; किंवा न्यायाधिकरण स्वतःहून ज्ञान घेऊ शकतो. उप-कलम (३) नुसार, देखभालीसाठी अर्ज प्राप्त झाल्यावर न्यायाधिकरण मुलांना किंवा नातेवाईकांना नोटीस देऊन आणि पक्षकारांना सुनावणीची संधी देऊन, देखभालीची रक्कम ठरविण्यासाठी चौकशी करतो. उप-कलम (२) नुसार, न्यायाधिकरण कार्यवाहीच्या लंबकतेदरम्यान अंतरिम देखभाल देण्याचा आदेश देऊ शकतो. उप-कलम (८) प्रदान करतो की न्यायाधिकरणाने आदेशित देखभाल देण्यात अपयश आल्यास वॉरंट जारी करणे आणि तुरुंगवास होऊ शकतो.

१७.५. पालक आणि वरिष्ठ नागरिकांची देखभाल कलम ४ मध्ये प्रदान केली आहे. उप-कलम (१) नुसार वरिष्ठ नागरिक पालकासह जो स्वतःच्या कमाईतून किंवा स्वतःच्या मालमत्तेतून स्वतःला देखभाल करण्यात असमर्थ आहे तो कलम ५ अंतर्गत अर्ज करू शकतो; पालक किंवा आजोबा-आजीच्या बाबतीत, एक किंवा अधिक मुलांच्या विरुद्ध जे अल्पवयीन नाहीत आणि बालकविरहित वरिष्ठ नागरिकाच्या बाबतीत कलम २ (जी) मध्ये उल्लेखित अशा नातेवाईकांच्या विरुद्ध. कलम ४ च्या उप-कलम (२) आणि (३) हे अनिवार्य करतात की मुलांचा किंवा नातेवाईकांचा, जसे लागू असेल, वरिष्ठ नागरिक किंवा पालकाला सामान्य जीवन जगता येईल इतकी देखभाल करण्याची जबाबदारी आहे.

१७.६. कलम २ मधील व्याख्यांकडे परत येत, आम्हाला कळते की "देखभाल" कलम २ (बी) मध्ये व्याख्यात केले आहे ज्यात अन्न, कपडे, निवास आणि वैद्यकीय उपस्थिती आणि उपचार यांचा समावेश आहे. कलम २ (एफ) "मालमत्ता" व्याख्यात करतो ज्यात कोणत्याही प्रकारची मालमत्ता चालता किंवा अचल, वंशपरंपरागत किंवा स्व-उपार्जित, मूर्त किंवा अमूर्त असते आणि अशा मालमत्तेतील हक्क किंवा हित समाविष्ट आहे . "नातेवाईक" कलम २ (जी) मध्ये व्याख्यात केले आहे ज्यात बालकविरहित वरिष्ठ नागरिकाचा जो अल्पवयीन नाही आणि ज्याच्या ताब्यात आहे किंवा जो त्याच्या मृत्यूनंतर त्याची मालमत्ता वारस करेल असा कोणताही वारस म्हणजे. कलम २ (एच) च्या उप-कलमात "वरिष्ठ नागरिक" व्याख्यात केले आहे ज्यात भारताचा कोणताही नागरिक जो ६० वर्षे किंवा त्यापेक्षा अधिक वयाचा आहे.

१७.७. न्यायाधिकरण २००७ कायद्याच्या कलम ७ अंतर्गत गठित आहे तर क्षेत्राधिकार आणि प्रक्रिया कलम ६ मध्ये व्यवहारित आहे. कलम ८ स्पष्ट करतो की चौकशीच्या बाबतीत सारांश प्रक्रिया पाळली जाईल. तथापि, न्यायाधिकरणाला शपथ घेऊन पुरावा घेणे आणि साक्षीदारांच्या उपस्थितीची सक्ती करणे इ. साठी दिवाणी न्यायालयाचे सर्व

अधिकार आहेत; न्यायाधिकरण गुन्हेगारी प्रक्रिया संहितेच्या कलम १९५ आणि अध्याय XXVI साठी दिवाणी न्यायालय म्हणून गृहीत धरले जाईल, १९७३.

१७.८. कलम ९ देखभालीसाठी आदेशाशी संबंधित आहे. उप-कलम (१) नुसार जर मुले किंवा नातेवाईक, जसे लागू असेल, स्वतःला देखभाल करण्यात असमर्थ असलेल्या वरिष्ठ नागरिकाची उपेक्षा करतात किंवा नकार देतात, तर न्यायाधिकरण अशा उपेक्षा किंवा नकाराबाबत समाधानी झाल्यावर अशा मुले किंवा नातेवाईकांना वरिष्ठ नागरिकाच्या देखभालीसाठी मासिक भत्ता देण्याचा आदेश देऊ शकतो जसा न्यायाधिकरण योग्य आणि उचित ठरवेल. उप-कलम (२) नुसार, न्यायाधिकरणाने आदेशित करण्यात येणारा कमाल देखभाल भत्ता राज्य सरकारने विहित केल्याप्रमाणे असेल जो मात्र प्रति महिना दहा हजार रुपयांपेक्षा अधिक नसावा.

१७.९. कलम १५ अपील न्यायाधिकरणाच्या गठनाशी संबंधित आहे. उप-कलम (१) सांगते की राज्य सरकार अधिकृत राजपत्रात अधिसूचनेने प्रत्येक जिल्ह्यासाठी एक अपील न्यायाधिकरण गठित करू शकते जे न्यायाधिकरणाच्या आदेशाविरुद्ध अपील ऐकण्यासाठी. कलम १६ अपील दाखल करण्यासाठी प्रदान करतो.

१७.१०. कलम २३ नुसार मालमत्ता हस्तांतरित करणे काही परिस्थितीत अवैध असणे. उप-कलम (१) सांगते की जेथे कोणताही वरिष्ठ नागरिक जो २००७ कायद्याच्या प्रारंभानंतर भेट किंवा इतर मार्गाने त्याची मालमत्ता हस्तांतरित करतो ज्यात हस्तांतरित करणाऱ्याला मूलभूत सुविधा आणि मूलभूत शारीरिक आवश्यकता प्रदान करण्याची अट असते आणि असे हस्तांतरित करणारा अशा सुविधा आणि शारीरिक आवश्यकता प्रदान करण्यास नकार देतो किंवा अपयशी ठरतो, तर सदर मालमत्ता हस्तांतरण फसवणुकीने किंवा जबरदस्तीने किंवा अनुचित प्रभावाने केले गेले म्हणून गृहीत धरले जाईल आणि हस्तांतरित करणाऱ्याच्या पर्यायाने न्यायाधिकरणाने अवैध घोषित केले जाईल. उप-कलम (२) एका परिस्थितीशी व्यवहार करतो ज्यात कोणत्याही वरिष्ठ नागरिकाला

एखाद्या इस्टेटमधून देखभाल प्राप्त करण्याचा हक्क असतो आणि जेव्हा अशी इस्टेट किंवा त्याचा भाग हस्तांतरित केला जातो, तेव्हा देखभाल प्राप्त करण्याचा हक्क हस्तांतरित करणाऱ्याविरुद्ध लागू केला जाऊ शकतो जर हस्तांतरित करणाऱ्याला हक्काची नोटीस असेल किंवा हस्तांतरण मोफत असेल पण हक्काच्या नोटीशिवाय आणि विचाराशिवाय हस्तांतरित करणाऱ्याविरुद्ध नाही.

१८. सध्याच्या प्रकरणात, याचिकाकर्त्याने दावा केला की विवादित फ्लॅट हा सामायिक घराणा आहे आणि तिला सामायिक घराण्यात राहण्याचा हक्क आहे. "सामायिक घराणा" २००५ कायद्याच्या कलम २ (एस) मध्ये व्याख्यात आहे ज्यात खालील आहे:-

"(एस) "सामायिक घराणा" म्हणजे एक घराणा ज्यात पीडित व्यक्ती राहते किंवा कोणत्याही टप्प्यात घरगुती संबंधात एकटे किंवा उत्तरवादीसोबत राहिली आहे. एकत्रितपणे पीडित व्यक्ती आणि उत्तरवादीने, किंवा त्यापैकी एकाने मालकी किंवा भाड्याने घेतलेली ज्यात पीडित व्यक्ती किंवा उत्तरवादी किंवा दोघे एकत्रितपणे किंवा एकटे कोणत्याही हक्क, शीर्षक, हित किंवा समानता असलेली आणि अशी घराणा ज्यात उत्तरवादी सदस्य असलेल्या संयुक्त कुटुंबाची असू शकते, उत्तरवादी किंवा पीडित व्यक्तीला सामायिक घराण्यात कोणत्याही हक्क, शीर्षक किंवा हित असो किंवा नसो."

१९. सुप्रीम कोर्टाच्या अलीकडील न्यायनिर्णयावर अवलंबून राहून सतीश चंद्रा अहुजा विरुद्ध स्नेहा अहुजा, दिवाणी अपील क्र. ३४८३/२०२० ज्याचा निर्णय १५ ऑक्टोबर, २०२० रोजी झाला ज्याचा अहवाल (२०२१) १ एससीसी ४१४ मध्ये आहे, सुप्रीम कोर्टाने श्रीमती एस. वनिता (उपरोक्त) प्रकरणात ठरवले की २००५ कायद्याच्या कलम २ (एस) मधील सामायिक घराण्याची व्याख्या संपूर्ण आहे. त्यानंतर, "सामायिक घराणा" अभिव्यक्तीची व्याख्या सुप्रीम कोर्टाने खालीलप्रमाणे विश्लेषित केली आहे:-

"१९. पीडब्लूडीव्ही कायद्याच्या २००५ च्या कलम २ (एस) मधील 'सामायिक घराणा' ची व्याख्या संपूर्ण आहे. हे देखील अलीकडे या न्यायालयाच्या तीन न्यायमूर्तींच्या खंडपीठाच्या न्यायनिर्णयाने ठरवले आहे, ज्याचा न्यायमूर्ती अशोक भूषण यांनी दिला, सतीश चंद्रा अहुजा विरुद्ध स्नेहा अहुजा [सतीश चंद्रा].

‘शरद हौसेहोल्ड’ अभिव्यक्तीची व्याख्या पीडब्लूडीव्ही कायद्याच्या २००५ च्या कलम २ (एस) मध्ये दोन भागात आहे: व्याख्येच्या अर्थ भागात 'सामायिक घराणा' म्हणजे –

- (i) एक घराणा ज्यात पीडित व्यक्ती घरगुती संबंधात राहते एकटे किंवा उत्तरवादीसोबत किंवा;
- (ii) कोणत्याही टप्प्यात घरगुती संबंधात एकटे किंवा उत्तरवादीसोबत राहिली आहे.

हे एक समावेशक घटकाने अनुसरले जाते, जेणेकरून अशी घराणा (i) पीडित व्यक्ती आणि उत्तरवादीने एकत्रितपणे मालकी किंवा भाड्याने घेतलेली (ii) त्यापैकी एकाने मालकी किंवा भाड्याने घेतलेली ज्यात पीडित व्यक्ती किंवा उत्तरवादी किंवा दोघे एकत्रितपणे किंवा एकटे कोणत्याही हक्क, शीर्षक किंवा समानता असलेली. हे देखील समावेशक किंवा विस्तारित अर्थ दिले आहे, जे उत्तरवादी सदस्य असलेल्या संयुक्त कुटुंबाची घराणा असू शकते, उत्तरवादी किंवा पीडित व्यक्तीला सामायिक घराण्यात कोणत्याही हक्क, शीर्षक किंवा हित असो किंवा नसो. व्याख्येचा शेवटचा भाग सामायिक घराण्याचा अर्थ विस्तारित करण्यासाठी आहे जेथे घराणा खरेच संयुक्त कुटुंबाची आहे, ज्यात उत्तरवादी सदस्य आहे. विधिमंडळाने स्पष्ट केले आहे की अशा बाबतीत उत्तरवादी किंवा पीडित व्यक्तीला सामायिक घराण्यात हक्क, शीर्षक किंवा हित नसले तरी ते व्याख्येच्या क्षेत्रात येईल.

वर उल्लेखित अर्थ व्याख्येच्या साध्या भाषेशी सुसंगत आहे आणि सतीश चंद्रा मध्ये तीन न्यायमूर्तींच्या खंडपीठाने ज्या प्रकारे स्पष्ट केले आहे:-

"५५ व्याख्या दोन भागात विभागली जाऊ शकते, पहिला, जो " म्हणजे" शब्दानंतर येतो आणि दुसरा जो " त्यात समाविष्ट आहे" शब्दानंतर येतो. " त्यात समाविष्ट आहे" नंतर येणारा दुसरा भाग पुढे दोन भागात विभागला जाऊ शकतो. पहिला भाग " सामायिक घर म्हणजे असे घर जिथे पीडित व्यक्ती राहते" किंवा कोणत्याही टप्प्यात घरगुती संबंधात एकटे किंवा उत्तरवादीसोबत राहिली आहे". अशाप्रकारे, सामायिक घराण्यासाठी पहिली अट ही आहे की पीडित व्यक्ती राहते किंवा कोणत्याही टप्प्यात घरगुती संबंधात राहिली आहे. दुसरा भाग दोन भागात विभागला आहे- (अ) एकत्रितपणे पीडित व्यक्ती आणि उत्तरवादीने मालकी किंवा भाड्याने घेतलेली ज्यात पीडित व्यक्ती किंवा उत्तरवादी किंवा दोघे एकत्रितपणे किंवा एकटे कोणत्याही हक्क, शीर्षक, हित किंवा समानता असलेली आणि (ब) अशी घराणा ज्यात उत्तरवादी सदस्य असलेल्या संयुक्त कुटुंबाची असू शकते, उत्तरवादी किंवा पीडित व्यक्तीला सामायिक घराण्यात कोणत्याही हक्क, शीर्षक किंवा हित असो किंवा नसो. वरील व्याख्येत दोन अभिव्यक्ती, म्हणजे "पीडित व्यक्ती" आणि "उत्तरवादी" आलेल्या आहेत. वरील व्याख्येतून, खालील स्पष्ट आहे:- (i) कायद्याची आवश्यकता नाही की पीडित व्यक्ती एकत्रितपणे किंवा एकटे मालकीचे किंवा भाड्याने घेतलेले असावे; (ii) घराणा उत्तरवादी सदस्य असलेल्या संयुक्त कुटुंबाची असू शकते उत्तरवादी किंवा पीडित व्यक्तीला सामायिक घराण्यात कोणत्याही हक्क, शीर्षक किंवा हित असो किंवा नसो; आणि (iii) सामायिक घराणा उत्तरवादीने एकटे किंवा एकत्रितपणे मालकी किंवा भाड्याने घेतलेली असू शकते."

१९.१. सुप्रीम कोर्टाने पुढे निरीक्षण केले की 'सामायिक घराणा' व्याख्येच्या क्षेत्राचा आणि २००५ कायद्याच्या उद्देश आणि ध्येयाचा लक्षात घेतल्यानंतर, न्यायमूर्ती अशोक भूषण यांनी सतीश चंद्रा अहुजा (उपरोक्त) मध्ये नोंदवले:

"कलम २ (एस) कलम १७ आणि १९ सोबत वाचले २००५ कायद्यात महिलांच्या बाजूने सामायिक घराण्यात राहण्याचा हक्क प्रदान करतो तिला त्यात कोणत्याही कायदेशीर हित असो किंवा नसो."

१९.२. सुप्रीम कोर्टाने नोंदवले की "उत्तरवादी" अभिव्यक्ती २००५ कायद्याच्या कलम २ (क्यू) मध्ये खालीलप्रमाणे व्याख्यात आहे:

"(क्यू) "उत्तरवादी" म्हणजे कोणतीही प्रौढ पुरुष व्यक्ती जी आहे, किंवा राहिली आहे, पीडित व्यक्तीशी घरगुती संबंधात आणि ज्याविरुद्ध पीडित व्यक्तीने या कायद्याखाली कोणतेही साहाय्य मागितले आहे:"

१९.३. वरील व्याख्या आणि कलम २ (एस) च्या तरतुदी लक्षात घेऊन, सुप्रीम कोर्टाने सतीश चंद्रा अहुजा (उपरोक्त) मध्ये ठरवले:

"६४ कलम २ (एस) मध्ये नोंदवलेल्या सामायिक घराण्याची व्याख्या दाखवते की सामायिक घराणा ही एक अशी असावी जी पतीच्या किंवा पतीने भाड्याने घेतलेली असावी हे दाखवत नाही. आम्ही कायद्याखाली "उत्तरवादी" व्याख्या नोंदवली आहे. घरगुती हिंसाचार कायद्याखाली कार्यवाहीत उत्तरवादी पतीचा कोणताही नातेवाईक असू शकतो. घटनेत, सामायिक घराणा पतीच्या कोणत्याही नातेवाईकाची असते ज्याच्याशी घरगुती संबंधात स्त्री राहिली आहे, कलम २ (एस) मधील अटी पूर्ण होतात आणि सदर घर सामायिक घराणा बनेल.

८४ कलम २ (एस) मध्ये दिलेली सामायिक घराण्याची व्याख्या वाचता असे वाचता येऊ शकत नाही की सामायिक घराणा फक्त तेच घराणा असू शकते जे पती सदस्य असलेल्या संयुक्त कुटुंबाचे असते किंवा ज्यात पीडित व्यक्तीच्या पतीचा हिस्सा असतो."

१९.४. त्यानंतर, सुप्रीम कोर्टाने श्रीमती एस. वनिता (उपरोक्त) मध्ये २००५ कायदा आणि २००७ कायदा, दोन्ही विशेष कायदे असल्यामुळे, स्पर्धी साहाय्यांचे समन्वय केले. असे ठरवले आहे की २००७ कायद्याच्या कलम ३ च्या तरतुदी अधिमान्य शक्ती आणि प्रभाव देत नाहीत स्वतःहून सामायिक घराण्यात दावा करणाऱ्या स्त्रीला वंचित करण्याचा उद्देश ठेवणारे नाही. दोन्ही कायद्यांच्या तरतुदींचे विश्लेषण करून सुप्रीम कोर्टाने मत घेतले की २००५ कायद्याच्या तरतुदी २००७ कायद्याशी सुसंगतपणे वाचल्या पाहिजेत जे वेगळ्या क्षेत्रात कार्यरत आहे. दोन्ही कायदे सार्वजनिक कल्याण आणि हिताच्या सलुजदार पैलूशी संबंधित आहेत. २००५ कायदा घरगुती हिंसाचाराच्या समस्येशी संबंधित आहे जो मोठ्या प्रमाणात प्रचलित आहे. उद्देश आणि कारणांचा विधानाचा उल्लेख करून सुप्रीम कोर्टाने निरीक्षण केले की २००७ कायद्याला सर्व परिस्थितीत अधिमान्य शक्ती आणि प्रभाव देणे, स्त्रीच्या सामायिक घराण्यात हक्काच्या स्पर्धी हकदारतेच्या असूनही, ज्याचा संसदेने उत्तरार्धातील कायद्यात साध्य करण्याचा प्रयत्न केला त्या उद्देश आणि ध्येयाला हरवेल म्हणजे २००७ कायदा. असे ठरवले आहे:-

"वर उल्लेखित अर्क दाखवतो की विधेयकाचा एक महत्वाचा उद्देश स्त्रियांच्या सुरक्षित निवासासाठी हक्क प्रदान करणे आणि वैवाहिक घर किंवा सामायिक घराण्यात राहण्याचा स्त्रीचा हक्क ओळखणे आहे, तिला त्यात शीर्षक किंवा हक्क असो किंवा नसो. वरिष्ठ नागरिक कायदा २००७ ला सर्व परिस्थितीत अधिमान्य शक्ती आणि प्रभाव देणे, पीडब्लूडीव्ही कायद्याच्या २००५ च्या अर्थात सामायिक घराण्यात स्त्रीच्या हक्काच्या स्पर्धी हकदारतेच्या असूनही, ज्याचा संसदेने उत्तरार्धातील कायद्यात साध्य करण्याचा प्रयत्न केला त्या उद्देश आणि ध्येयाला हरवेल. उत्तरार्धातील कायद्याचे अधिनियमन. वरिष्ठ नागरिकांच्या हिताचे संरक्षण करणारा कायदा हे सुनिश्चित करण्यासाठी आहे की ते निराधार राहू नयेत, किंवा त्यांच्या मुले किंवा नातेवाईकांच्या दयेवर. समानपणे, पीडब्लूडीव्ही कायद्याच्या २००५ चा उद्देश वैधानिक व्याख्येच्या

स्लाइटने दुर्लक्षित केला जाऊ शकत नाही. दोन्ही कायद्यांचे सुसंगतपणे व्याख्यान केले पाहिजे. त्यामुळे सामायिक घराण्यात निवास आदेश सुरक्षित करण्याचा स्त्रीचा हक्क वरिष्ठ नागरिक कायद्याच्या २००७ अंतर्गत सारांश प्रक्रिया अवलंबून बेदखलीचा आदेश मिळवण्याच्या साध्या युक्तीने हरवला जाऊ शकत नाही.

१९.५. त्यानंतर, सुप्रीम कोर्टाने ठरवले की २००७ कायद्याच्या अंतर्गत अर्जदारांनी मागितलेल्या साहाय्यासाठी अधिमान्य प्रभाव हा सर्व स्पर्धी साहाय्य आणि संरक्षणे जे पीडब्लूडीव्ही कायद्याच्या २००५ ने प्रदान केले जाणारे आहेत ते वगळण्यासाठी व्याख्यात केला जाऊ शकत नाही. पीडब्लूडीव्ही कायद्याच्या कलम २ (अ) च्या अर्थात पीडित व्यक्ती एका बाजूला आणि २००७ कायद्याच्या अंतर्गत पालक आणि वरिष्ठ नागरिक दुसऱ्या बाजूला दोन्ही समाजातील असुरक्षित सदस्य आहेत, त्यांच्या हक्कांचे २००५ कायद्याच्या आणि २००७ कायद्याच्या उद्देशाने समन्वय करावे लागेल. असे ठरवले आहे:-

"२२. हे न्यायालय हे ओळखते की वरिष्ठ नागरिक कायदा २००७ हा वरिष्ठ नागरिकांना जलद आणि स्वस्त उपाय प्रदान करण्याच्या दृष्टीने अधिनियमित केला गेला. त्यानुसार, कलम ७ अंतर्गत न्यायाधिकरण गठित केले गेले. या न्यायाधिकरणांना कलम ८ अंतर्गत, दिवाणी न्यायालयाचे सर्व अधिकारांसह, चौकशीसाठी सारांश प्रक्रिया आयोजित करण्याचा अधिकार आहे. वरिष्ठ नागरिक कायद्याच्या २००७ च्या कलम २७ अंतर्गत दिवाणी न्यायालयांचा क्षेत्राधिकार स्पष्टपणे प्रतिबंधित केला आहे. तथापि, अर्जदारांनी वरिष्ठ नागरिक कायद्याच्या २००७ अंतर्गत कलम ३ अंतर्गत मागितलेल्या साहाय्यासाठी अधिमान्य प्रभाव, पीडब्लूडीव्ही कायद्याच्या २००५ ने प्रदान केले जाणारे इतर सर्व स्पर्धी उपाय आणि संरक्षणे वगळण्यासाठी व्याख्यात केला जाऊ शकत नाही. पीडब्लूडीव्ही कायदा २००५ देखील विशेष कायदा

आहे, जो लिंग भेदभाव दुरुस्त करण्याच्या उद्देशाने अधिनियमित आहे जो सामाजिक आणि आर्थिक असमानतेच्या स्वरूपात मोठ्या प्रमाणात पितृसत्ताक समाजात दिसतो. दोन्ही कायद्यांच्या प्रमुख उद्देशाच्या आदराने, वरिष्ठ नागरिक कायद्याच्या २००७ अंतर्गत गठित न्यायाधिकरणाला साहाय्य मोल्ड करणे योग्य ठरेल, जसे की पीडब्लूडीव्ही कायद्याच्या २००५ आणि वरिष्ठ नागरिक कायद्याच्या २००७ अंतर्गत दावा करणाऱ्या पक्षकारांच्या स्पर्धी दाव्यांचा लक्ष घेतल्यानंतर. पीडब्लूडीव्ही कायद्याच्या कलम २६ ने काही साहाय्य, निवास आदेशासाठी साहाय्य समाविष्ट, कोणत्याही कायदेशीर कार्यवाहीत कोणत्याही दिवाणी न्यायालयाकडून मिळवता येतात. त्यामुळे, जसे सध्याच्या प्रकरणात ज्यात खटला जागा दोन कायद्याने संरक्षित गटांमधील विवादाची जागा आहे, वरिष्ठ नागरिक कायद्याच्या २००७ अंतर्गत गठित न्यायाधिकरणाने साहाय्य मोल्ड करणे योग्य ठरेल, पीडब्लूडीव्ही कायद्याच्या २००५ आणि वरिष्ठ नागरिक कायद्याच्या २००७ अंतर्गत पक्षकारांच्या स्पर्धी दाव्यांचा लक्ष घेतल्यानंतर. वरिष्ठ नागरिक कायद्याच्या कलम ३ ला इतर कायद्यातील संरक्षणे, विशेषतः पीडब्लूडीव्ही कायद्याच्या कलम १७ अंतर्गत स्त्रीच्या 'सामायिक घराणा' च्या हक्काला ओवरराइड आणि रद्द करण्यासाठी वापरता येणार नाही. जर "पीडित स्त्री" वरिष्ठ नागरिक कायद्याच्या २००७ अंतर्गत गठित न्यायाधिकरणाकडून साहाय्य प्राप्त करते, तर ती पीडब्लूडीव्ही कायद्याच्या २००५ अंतर्गत मजिस्ट्रेटला सूचित करण्यास कर्तव्यबद्ध असेल, कलम २६ च्या उप-कलम (३) नुसार पीडब्लूडीव्ही कायद्याच्या २००५ च्या. ही कारवाई सुनिश्चित करेल की सामान्य वरिष्ठ नागरिक कायद्याच्या २००७ आणि पीडब्लूडीव्ही कायद्याच्या २००५ चा उद्देश-दोन्ही असुरक्षित समाजातील सदस्यांना जलद साहाय्य सुनिश्चित करणे,

प्रभावीपणे साकार होईल. कायद्यातील हक्क जीवनातील हक्कात रूपांतरित होऊ शकतात, फक्त त्यांच्या प्राप्तीमध्ये समान सुलभता असल्यास.

१९.६. वरील अनुसरून सुप्रीम कोर्टाने श्रीमती एस. वनिता (उपरोक्त) मध्ये ठरवले की अपीलकर्त्याचा दावा की जागा २००५ कायद्याच्या अर्थात सामायिक घराणा आहे हे योग्य फोरमने ठरवले पाहिजे. दावा फक्त अपीलकर्त्याला २००७ कायद्याच्या अंतर्गत सुपुर्द केलेल्या सारांश शक्तींच्या व्यायामाने बेदखल करून टाळता येणार नाही.

२०. दत्तात्रय शिवाजी माने (उपरोक्त) मध्ये, खरे आहे की या न्यायालयाच्या एकल पीठाने मत घेतले की न्यायाधिकरण याचिकाकर्ता आणि त्याच्या इतर कुटुंब सदस्यांविरुद्ध बेदखलीचा आदेश देण्यात पूर्णपणे न्यायोचित आहे याचिकाकर्त्याच्या दाव्याला नाकारून की बेदखलीचा आदेश न्यायाधिकरणाने २००७ कायद्याच्या कलम ४ अंतर्गत पारित केला जाऊ शकत नाही. असे निष्कर्ष काढताना, विद्वान एकल न्यायमूर्तीने दिल्ली उच्च न्यायालयाच्या निर्णयावर अवलंबून राहिले सनी पॉल विरुद्ध राज्य १५.०३.२०१७ रोजी रिट याचिका (सी) क्र.१०४६३/२०१५ मध्ये दिला आणि पुन्हा नासीर विरुद्ध राज्य, २०१५ (१५३) डीआरजे २५९ प्रकरणात.

२०.१. दत्तात्रय शिवाजी माने (उपरोक्त) मधील याचिकाकर्ता उत्तरवादी क्र.१ आईचा मुलगा होता. विवादित जागा उत्तरवादी क्र.१ ची विशेष मालमत्ता होती. सदर न्यायनिर्णयाच्या परिच्छेद १३ मध्ये, विद्वान एकल न्यायमूर्तीने स्पष्ट तथ्याचा निष्कर्ष काढला की उत्तरवादी क्र.१ ला जागेत विशेष हक्क आहेत. जी याचिकाकर्ता आणि त्याच्या कुटुंब सदस्यांना उत्तरवादी क्र.१ ने राहू देणे अनुमत केले आहे. खरं तर परिच्छेद १४ मध्ये, स्पष्ट केले आहे की याचिकाकर्ता उत्तरवादी क्र.१ च्या मालकीच्या जागेत राहण्याचा कोणताही कायदेशीर हक्क दाखवू शकला नाही. एकमेव दावा हा होता की याचिकाकर्ता गेल्या अनेक वर्षांपासून उत्तरवादी क्र.१ ची देखभाल करत असल्यामुळे, न्यायाधिकरणाने याचिकाकर्त्याविरुद्ध बेदखलीचा आदेश पारित करू नये. दुसरीकडे,

असे आढळले की उत्तरवादी क्र.१ ने पुरेसा पुरावा सादर केला ज्यात दाखवले आहे की तिला याचिकाकर्ता आणि त्याच्या कुटुंब सदस्यांकडून गेल्या अनेक वर्षांपासून त्रास दिला जात आहे. याचिकाकर्ता देखील विवाद करत नाही की उत्तरवादी क्र.१ ने याचिकाकर्त्याकडून त्रासाचे आरोप करून तक्रारी दाखल केल्या आहेत. याचिकाकर्ता कोणत्याही कायद्याच्या तरतुदी अंतर्गत उत्तरवादी क्र.१ च्या जागेत कोणत्याही प्रकारचा हक्क दाखवू शकला नाही या आधारावर पुढे जाऊन, विद्वान एकल न्यायमूर्तीने ठरवले की उत्तरवादी क्र.१, वरिष्ठ नागरिक म्हणून, याचिकाकर्ता आणि त्याच्या कुटुंब सदस्यांना तिच्यासोबत राहू द्यायचे की नाही हे ठरवणे तिच्या विशेष आहे. तिने याचिकाकर्ता आणि त्याच्या कुटुंब सदस्यांना तिच्या मालकीच्या घरात राहू देणे अनुमत न करण्याचा निर्णय घेतल्यामुळे, विद्वान एकल न्यायमूर्तीने ठरवले की न्यायाधिकरण याचिकाकर्त्याविरुद्धच नाही तर त्याच्या इतर कुटुंब सदस्यांविरुद्ध देखील बेदखलीचा आदेश देण्यात पूर्णपणे न्यायोचित आहे.

२१. सध्याच्या प्रकरणाच्या तथ्यांकडे परत येत आम्हाला कळते की न्यायाधिकरणाने विवादित फ्लॅट वंशपरंपरागत मालमत्ता आहे आणि याचिकाकर्त्याच्या पती आणि उत्तरवादी क्र.१ दोघांना त्यावर संयुक्त हक्क आहेत असा निष्कर्ष काढला आहे . रेकॉर्डवरील दस्तऐवजांवरून, न्यायाधिकरणाने निष्कर्ष काढला की फ्लॅट उत्तरवादी क्र.१ आणि याचिकाकर्त्याच्या पतीच्या नावे आहे; उत्तरवादी क्रमांक १ च्या मृत पतीचा साठ टक्के वाटा होता तर प्रतिवादी क्रमांक १ आणि याचिकाकर्त्याच्या पतीचा फ्लॅटमध्ये प्रत्येकी वीस टक्के वाटा होता.

२२. विचारासाठी प्रश्न आहे की २००७ कायद्याखालील न्यायाधिकरण वीस टक्के प्रमाणात मालकी हक्क असलेल्या व्यक्तीला जागेतून बेदखल करण्याचा आदेश देऊ शकतो का? हे कलम ४ च्या २००७ कायद्याच्या आदेशाने इतर तरतुदींसोबत वाचले जाणाऱ्या २००७ कायद्याच्या इतर तरतुदींशी संबंधित प्रश्नाव्यतिरिक्त आहे, न्यायाधिकरण पहिल्या उदाहरणातच मुले किंवा नातेवाईकांची बेदखल निर्देशित किंवा आदेश देऊ शकतो का

किंवा पहिल्या उदाहरणात पारित देखभालीच्या आदेशाची अमलबजावणी करण्यासाठी नंतरच्या टप्प्यात? पुढे, २००५ कायद्याखाली तिच्या सामायिक घराण्यात राहण्याच्या याचिकाकर्त्याच्या हक्काचा प्रश्न न्यायाधिकरणाने विचारात घेणे आवश्यक असू शकते.

२३. या टप्प्यात, आम्ही उल्लेख करू शकतो की श्रीमती एस. वनिता (उपरोक्त) मध्ये, सुप्रीम कोर्टाने मत घेतले आहे की २००७ कायद्याखालील न्यायाधिकरणाला वरिष्ठ नागरिक किंवा पालकाची देखभाल आणि संरक्षण सुनिश्चित करण्यासाठी आवश्यक आणि शीघ्र असल्यास बेदखल करण्याचा अधिकार असू शकतो. बेदखल, इतर शब्दात, देखभाली आणि संरक्षणाच्या हक्काच्या अमलबजावणीचा भाग असेल. तथापि, हे उपाय फक्त विवादातील स्पर्धी दाव्यांचा लक्ष घेतल्यानंतर दिले जाऊ शकतात.

२४. जरी विद्वान एकल न्यायमूर्तीने दत्तात्रय शिवाजी माने (उपरोक्त) मध्ये २००७ कायद्याखाली न्यायाधिकरण बेदखल आदेश देऊ शकतो असा मत घेतला आहे, जसे नोंदवले आहे, असा आदेश जागा पालक/वरिष्ठ नागरिकाची विशेष मालमत्ता असण्याच्या संदर्भात होता जो सध्याच्या प्रकरणात नाही. त्यामुळे, या टप्प्यात कोणतेही मत व्यक्त न करता या न्यायालयाने वर उल्लेखित प्रश्न तयार केले आहेत , न्यायाधिकरणाला प्रथम निष्कर्ष काढणे आवश्यक आहे, जरी सारांशाने, विवादित प्लॅट वंशपरंपरागत मालमत्ता आहे की उत्तरवादी क्र.१ ची विशेष मालकी आहे.

२५. आम्ही पुढे आढळतो की जरी न्यायाधिकरणाने नोंदवले आहे की सुनावणीत उत्तरवादी क्र.१ ने सांगितले की उत्तरवादी क्र.१ आणि याचिकाकर्ता आणि तिच्या पतीमध्ये वारंवार वाद होतात ज्यामुळे ती तिच्या मुलींसोबत राहते, न्यायाधिकरणाने त्याबाबत कोणताही निष्कर्ष नाही किंवा याचिकाकर्ता आणि तिच्या पतीने उत्तरवादी क्र.१ ची देखभाल केली नाही. न्यायाधिकरणाने फक्त सांगितले की त्याने मत तयार केले आहे की याचिकाकर्ता आणि तिच्या पतीने त्यांचे वर्तन सुधारावे आणि त्यांनी उत्तरवादी क्र.१ सोबत वाद घालू नये. पण ते पुरेसे नाही. २००७ कायद्याच्या कलम ९ च्या

अटीनुसार, न्यायाधिकरण समाधानी असणे आवश्यक आहे की पालकाने मुलांच्या किंवा नातेवाईकांच्या हातून उपेक्षा सहन केली आहे किंवा त्यांनी पालकाची देखभाल करण्यास नकार दिला आहे.

२६. जसे आम्ही आधीच नोंदवले आहे, २००७ कायद्याच्या कलम ५ च्या उप-कलम (३) नुसार, न्यायाधिकरणाला देखभालीसाठी अर्ज प्राप्त झाल्यावर दोन्ही पक्षकारांना सुनावणीची संधी देणे आणि देखभालीची रक्कम ठरविण्यासाठी चौकशी करणे अनिवार्य आहे. जरी २००७ कायद्याखाली विचारात घेतलेली प्रक्रिया सारांश स्वरूपाची असली तरी न्यायाधिकरणाला विवादित प्लॅट उत्तरवादी क्र.१ ला विशेष आहे की ती वंशपरंपरागत मालमत्ता आहे ज्यात याचिकाकर्त्याला तिच्या पतीद्वारे मालकी आणि/किंवा निवासाचा हक्क आहे हे शोधणे आवश्यक आहे. न्यायाधिकरणाला याचिकाकर्त्याच्या दाव्याशी व्यवहार करणे देखील आवश्यक आहे की विवादित प्लॅट तिचा सामायिक घराणा आहे ज्यातून तिला बेदखल केले जाऊ शकत नाही. सुप्रीम कोर्टाने श्रीमती एस. वनिता (उपरोक्त) मध्ये निर्देशित केले आहे, दोन्ही पालक/वरिष्ठ नागरिक आणि सून हे भारतीय संदर्भात असुरक्षित गट आहेत आणि त्यांच्या हक्कांचे संरक्षणासाठी २००५ कायदा आणि २००७ कायदा अधिनियमित केले आहेत. वरील पार्श्वभूमीवर स्पर्धी पक्षकारांच्या दाव्यांचा निर्णय घ्यावा लागेल जो दुर्दैवाने सध्याच्या कार्यवाहीत दिसत नाही.

२७. त्यामुळे आणि वर उल्लेखित कारणांसाठी, आम्ही न्यायाधिकरणाने १५.१२.२०२० चा आदेश रद्द करतो आणि रद्द करतो आणि प्रकरण न्यायाधिकरणाकडे पुनर्विचारासाठी पाठवतो जेणेकरून न्यायाधिकरण पक्षकारांना ऐकून आणि वर केलेल्या चर्चेच्या अनुरूप कायदानुसार नवीन निर्णय घेईल. असा पुनर्विचारावरील निर्णय या न्यायनिर्णयाच्या प्रती प्राप्त झाल्यापासून दोन महिन्यांत घेतला जावा.

२८. रिट याचिका वरील प्रमाणे अनुमती देण्यात आली. खर्च नाही.

(न्यायमूर्ती - माधव जे. जामदार)
भुयान.)

(न्यायमूर्ती - उज्जल

अस्वीकरण

या न्यायनिर्णयाच्या मराठी भाषेतील या अनुवादाचा वापर हा पक्षकारास त्याच्या/ तिच्या मातृभाषेमध्ये त्याचा अर्थ समजून घेण्यापुरताच मर्यादित राहील आणि त्याचा इतर कोणत्याही कारणाकरता वापर करता येणार नाही तसेच इंग्रजी भाषेतील न्यायनिर्णय हाच सर्व व्यावहारिक आणि कार्यालयीन वापराकरिता विश्वसनीय असेल आणि तोच त्यातील आदेशाच्या निष्पादन आणि अंमलबजावणी करता वैध मानला जाईल.